

Белфастські рекомендації щодо репарацій у постконфліктних суспільствах

За останні тридцять років разом з міжнародними та національними програмами відшкодування шкоди потерпілим, виникла потужна сукупність міжнародно-правових норм і судової практики щодо права на репарації жертвам грубих порушень прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Незважаючи на ці зміни, між вчиненням правопорушень та відшкодуванням шкоди зберігається суттєвий розрив і значний проміжок часу, що призводить до значного погіршення обставин для постраждалих та негативно впливає на якість їхнього життя, тим самим залишаючи постраждалу спільноту вразливою. Спираючись на досвід фахівців та емпіричні дослідження у багатьох країнах, ці Рекомендації мають на меті окреслити передову практику та надати максимально вичерпну інформацію жертвам, відповідальним учасникам, організаціям громадянського суспільства, донорам, політикам та посадовим особам про те, як реалізувати свої права щодо репарацій. Мета полягає в тому, щоб полегшити складну процедуру, пов'язану з втіленням зобов'язань щодо прав людини на репарації на практиці, і підкреслити важливі принципи, якими слід керуватись під час здійснення відшкодування.

Репараційні процеси та програми часто не впроваджуються через відсутність політичної волі, політичну та економічну маргіналізацію жертв, постійну відсутність безпеки або постійні порушення прав людини. У деяких випадках, коли запроваджуються програми репарацій, владі часто не вистачає фінансових ресурсів і технічних можливостей для їх ефективного впровадження. Крім того, уряди можуть використовувати програми репарацій не за призначенням, щоб уникнути подальших звернень потерпілих до національних судів, регіональних чи міжнародних правозахисних органів або діяти на користь тих, хто був лояльним до держави або хто боровся за неї. Програми репарацій іноді плутають з програмами розвитку, тим самим зменшуючи право на відшкодування та вжиття відповідних заходів для жертв. Кадрові та інституційні культурні практики в рамках програми репарацій також можуть страждати від упередженості або дискримінації, що призводить до вторинної віктимізації, яка ще більше маргіналізує тих, хто стоїть перед нею.

Хоча фінансові затрати на репарації часто згадуються, щоб пояснити, чому програма не була створена чи реалізована, це насправді може маскувати небажання уряду розібратися з минулим або може свідчити про нецільове використання коштів державного бюджету. Зобов'язання забезпечити жертвам адекватні, ефективні та швидкі засоби правового захисту шляхом надання репарацій зумовлене принципом пропорційності, згідно з яким порушення мають бути виправлені «наскільки це можливо» таким чином, щоб співрозмірно відшкодувати шкоду, заподіяну жертвам. Репарації не можуть повністю усунути шкоду, заподіяну порушеннями внаслідок збройного конфлікту, і необхідне залучення достатнього обсягу фінансових ресурсів для того, щоб належним чином усунути деякі триваючі наслідки та дати жертвам можливість жити гідним життям. Репарації дійсно передбачають значні фінансові зобов'язання, але їх можна передбачити в бюджеті на кілька років, отримати підтримку від донорів

або використати низку інноваційних інструментів фінансування, щоб компенсувати частину витрат, як-от перепрофілювання санкціонованих активів, які належать злочинцям, списання фінансової заборгованості або залучитися міжнародною фінансовою підтримкою в обмін на зобов'язання щодо належної підтримки жертв, досягнення інших цілей доступу до правосуддя, інклюзії та подолання бідності. Суспільство може побачити віддачу від своїх фінансових інвестицій у репарації, забезпечивши тим, хто найгірше постраждав внаслідок збройного конфлікту, можливість відновити своє життя, що допоможе зменшити напругу та попередити повторення порушень. У цьому сенсі ефективний механізм виплати репарацій може сприяти зміцненню верховенства права та переходу до більш справедливого суспільства.

Ці Рекомендації розроблені для обміну передовою практикою з державними та недержавними суб'єктами щодо ефективної реалізації репарацій у постконфліктних ситуаціях з метою подолання спільних проблем, визначених завдяки масштабним дослідженням та збору статистичних даних, проведених у кількох суспільствах, які постраждали від збройних конфліктів. Рекомендації базуються на інтерв'ю з понад 250 особами з семи країн: Колумбії, Гватемали, Непалу, Північної Ірландії, Перу, Південного Судану та Уганди. Серед респондентів були жертви, колишні бійці, урядовці, політики, суб'єкти громадянського суспільства, експерти та донори. Було проведено три семінари в Боготі, Женеві та Нью-Йорку разом із експертним круглим столом з метою екстраполяції передового досвіду та винесених уроків. Ці Рекомендації відображають результати п'ятирічного проєкту «Репарації, відповідальність і віктимність в перехідних суспільствах», який фінансується Дослідницькою радою з мистецтва та гуманітарних наук Сполученого Королівства.

Ці Рекомендації визнають, доповнюють та ґрунтуються на засадах Загальної декларації прав людини, основних міжнародно-правових документів з прав людини, Римського статуту Міжнародного кримінального суду, Конвенції ООН про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Конвенції про права дитини, Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Оновленого комплексу принципів підтримки та захисту прав людини через заходи боротьби з безкарністю, Основних принципів та керівних положень ООН щодо права на захист та відшкодування для жертв грубих порушень міжнародного права прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, Найробіської декларації про право жінок і дівчат на захист і відшкодування, Директиви Генерального секретаря ООН щодо відшкодування жертвам сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, Декларації Асоціації міжнародного права про принципи міжнародного права щодо відшкодування збитків жертвам збройних конфліктів, а також відповідних регіональних документів з прав людини.

Ці Рекомендації щодо репарацій в ситуаціях постконфліктних суспільств слід тлумачити у світлі Основних принципів та керівних положень ООН 2005 року щодо права на захист та відшкодування, і вони повинні відповідати міжнародному законодавству з прав людини та застосовуватися без дискримінації.

Загальні рекомендації

Призначення репарацій за порушення, скоєні під час збройних конфліктів, є історичною та сучасною практикою в усьому світі. Репарації також є юридичним зобов'язанням відповідальних суб'єктів відшкодувати шкоду жертвам за порушення їхніх прав людини.

1. Репарації для постконфліктних суспільств

- a. Репарації є засобом відшкодування шкоди, заподіяної окремим особам, групам і громадам внаслідок жорстоких дій, скоєних під час збройного конфлікту, і забезпечення миру шляхом запобігання повторенню порушень минулого.
- b. Під збройним конфліктом розуміють як міжнародні збройні конфлікти між державами, так і неміжнародні збройні конфлікти між державою (державами) і недержавними збройними угрупованнями.
- c. Міжнародне гуманітарне право визнає, що сторони міжнародних збройних конфліктів несуть відповідальність за порушення у вигляді компенсації, але відповідно до звичаєвого права такі зобов'язання поширюються й на неміжнародні збройні конфлікти. Крім того, застосування гуманітарного права в ситуації збройного конфлікту забезпечує права окремих осіб і угруповань на ефективний засіб правового захисту та доступ до правосуддя.
- d. Враховуючи ступінь тяжкості і серйозні наслідки, спричинені грубими порушеннями прав людини, може буде застосовано низку додаткових репараційних заходів (реституція, компенсація, реабілітація, сатисфакція та гарантії неповторення порушень – Принципи 19-23, Основні принципи ООН 2005 р.), необхідних для належного та ефективного відшкодування шкоди жертвам. Репарації за наслідки збройного конфлікту слід тлумачити якомога ширше, щоб зосередити належну увагу на питанні усунення серйозної шкоди, такої, наприклад, що була викликана побічними збитками.
- e. Збройний конфлікт спричиняє значні втрати, довготривалу шкоду та масові страждання для окремих людей, громад, суспільств та навколишнього середовища. Цивільне населення часто вбивають, калічать, ранять, катують, переміщують, завдають сексуального та гендерного насильства та інших грубих порушень. Наслідки збройного конфлікту завдають фізичної та психологічної шкоди та порушують соціальні зв'язки та мережі, які зазвичай підтримували б жертв і допомагали у відновленні та розвитку. Збройний конфлікт також завдає шкоди ключовим об'єктам цивільної інфраструктури, що може призвести до погіршення постачання й нестачі продовольства, чистої води, електроенергії, проблем з каналізацією, тим самим завдавши руйнівних наслідків для сфери освіти, житла, охорони здоров'я, харчування та сприяти передачі хвороб. Навколишнє середовище, земля, дика природа та природні ресурси можуть сильно постраждати від збройного конфлікту через зараження зброєю, забруднення, втрату природних середовищ існування та браконьєрство, яке передбачає вбивство охоронюваних видів, і це лише деякі приклади. Крім того, збройний конфлікт може призвести до знищення культурних цінностей і традиційних звичаїв громад, народів і корінних груп, до втрати родових знань, ідентичності та соціального зв'язку

між поколіннями. Репарації мають бути спрямовані на усунення цієї широкомасштабної та руйнівної шкоди.

- f. Репарації є необхідним заходом протидії безкарності за міжнародні злочини, поряд із зобов'язаннями держав розслідувати, переслідувати або екстрадувати осіб, визнаних відповідальними за такі злочини. Репарації не замінюють судові процеси чи механізми встановлення правди, а навпаки, забезпечення відповідальності та доступ до правосуддя є ключовими завданнями репарації. Отримання репарацій жертвами не виконує зобов'язання держави щодо розслідування, судового переслідування та покарання винних у порушеннях, а також не скасовує права жертв на встановлення істини та справедливості. Враховуючи ступінь тяжкості і масштаби порушень під час збройного конфлікту, репарації разом із судовими процесами, перевірками та механізмами встановлення правди сприяють виправленню порушень минулого та гарантують їх неповторення. Репарації часто потрібно доповнювати, а не замінювати, програмами розвитку та допомоги, щоб зменшити шкоду, завдану громадам, інфраструктурі та навколишньому середовищу в результаті збройного конфлікту.
- g. Репараційні заходи мають передусім відновлювати права, гідність та рівність жертв, визнавати шкоду, заподіяну їм, полегшувати наслідки протиправних дій та виконувати зобов'язання держави щодо запобігання та виправлення таких порушень. Репарації можуть сприяти досягненню більш широких суспільних цілей, таких як примирення, громадянська довіра, трансформаційне правосуддя і сталий мир, забезпечити гідне поводження з жертвами, як з правовласниками, враховуючи те, що відшкодування сприяє подоланню основних причин насильства, гарантуючи їх неповторення.
- h. Наскільки це можливо, процес виплат репарацій слід розробляти та здійснювати з урахуванням структурних факторів, які спричинили насильство та віктимізацію, щоб уникнути повторення чи усугублення шкоди. Жертви та інші відповідні учасники повинні займати центральне місце в репараційних процесах та мати можливість брати активну участь у їх розробці, реалізації, моніторингу та оцінці. Орієнтований на потерпілого підхід до репарацій передбачає постійне врахування інтересів і поглядів потерпілих у рішеннях про відшкодування та забезпечення того, щоб будь-який процес сприяв виправленню порушень. Врахування голосів і волевиявлення тих, хто найбільше постраждав від збройного конфлікту, може пролити світло на структурні фактори нерівності, насильства та віктимізації, які продовжують впливати на них, і на те, як найкраще їх усунути. Комісії з питань розслідування, архіви, судові процеси, висновки органів зі встановлення правди та інші механізми можуть бути корисними для виявлення таких моделей. Репарації повинні бути пов'язані з іншими програмами, спрямованими на усунення історичних образ і вирішення проблем маргіналізації, щоб отримати максимальний ефект від репарацій, наприклад, подолання корупції та впровадження інституційної реформи.

2. Відповідальність держави

- a. Держави, які підписали міжнародні договори, включно з конвенціями з прав людини, мають зобов'язання забезпечити жертвам грубих порушень прав людини доступ до ефективних засобів правового захисту незалежно від того, чи вчинено порушення державою чи недержавним суб'єктом. Відсутність політичної волі не зменшує необхідності виконання міжнародних і внутрішніх зобов'язань щодо забезпечення правового захисту для жертв. У випадку порушень, скоєних державними суб'єктами, репарації можуть бути засобом не лише виконання своїх зобов'язань, але разом з тим допоможуть заглибити помилки минулого, завоювати довіру жертв і відстояти їхні права, а також сприяти неповторенню.
- b. У рамках своєї відповідальності держава повинна визнавати існування збройного конфлікту, права жертв і свою роль за порушення у будь-якій програмі репарацій.
- c. Держави також можуть нести відповідальність за порушення, вчинені приватними або недержавними суб'єктами, чи то через співучасть, чи через неспроможність запобігти таким порушенням, захистити від них і розслідувати їх. У той час як зобов'язання щодо відшкодування та забезпечення ефективного засобу правового захисту є обов'язком держави, незалежно від того, хто несе відповідальність за порушення, приватні чи недержавні суб'єкти, відповідальні за порушення, можуть бути зобов'язані здійснювати фінансові внески державі для відшкодування нанесених ними збитків жертвам.

3. Недержавні збройні угруповання

- a. Під час збройного конфлікту недержавні збройні угруповання, якщо вони достатньо організовані та контролюють територію або виконують схожі на державні функції, мають зобов'язання щодо прав людини, включаючи зобов'язання забезпечити ефективний засіб правового захисту для жертв у зоні свого контролю. Після завершення бойових дій такі збройні угруповання також повинні зробити свій внесок у відшкодування.
- b. Недержавні збройні угруповання можуть запропонувати компенсацію, вибачення, правду, інформацію про місцезнаходження зниклих чи пропалих безвісти, реституцію майна та гарантії того, що переміщені особи зможуть повернутися до своєї громади, незалежно від того, чи є у них територія. Вони також можуть використовувати процеси відшкодування, щоб запропонувати гарантії неповторення, таким чином сприяючи ширшим суспільним цілям примирення, співіснування та сталого миру. Репараційні процеси можуть стати платформою для діалогу між жертвами, суспільством і колишніми бійцями, який може пролити світло на такі важливі моменти, як колишні бійці самі зазнали шкоди, як і чому вони стали учасниками збройного конфлікту, а також тривалі фізичні, емоційні та психологічні наслідки їх участі. Залучення колишніх бійців у процес репарацій може в деяких ситуаціях допомогти запобігти їх стигматизації, допомогти їм «зрозуміти» свою нову постконфліктну ідентичність і дозволити їм «зробити добро» по відношенню до жертв та громад, які постраждали від завданого ними насильства. Участь

колишніх бійців у процесах репарацій також може змінити їхні стосунки з іншими колишніми бійцями, яких колись вважали «ворогами», з громадами, які зазнали негативного впливу внаслідок завданого ними насильства, а в деяких випадках навіть з окремими жертвами. Таке залучення колишніх бійців не звільняє їх від відповідальності за порушення, до яких вони причетні.

- c. Колишні бійці можуть вважатися суб'єктами порушень до, під час або після бойових дій. Їхнє минуле та статус не можуть бути використані для заперечення їх права на ефективний засіб правового захисту. Натомість їхні потреби можна краще задовольнити за допомогою програми демобілізації та реінтеграції, яка враховує більш комплексний підхід до поняття жертви.
- d. Недержавні збройні угруповання повинні відшкодувати державі, наскільки це можливо, вартість збитків внаслідок порушень, за які вони несуть відповідальність, і повинні брати участь у внутрішніх програмах відшкодування. Держави можуть конфіскувати та ліквідувати законні та незаконні активи збройних угруповань з метою відшкодування. Щоб переконатися, що вони сприяють таким процесам, можна використовувати різні види стимулювання за умови, що вони не суперечать міжнародному праву, і жертви можуть брати участь у будь-якому процесі прийняття рішень щодо такого стимулювання. Наприклад, в обмін на реституцію майна, вибачення, роз'яснення подій, ідентифікацію та визначення місцезнаходження останків і участь у розв'язанні конфлікту в суспільстві, серед іншого, правопорушникам може бути запропоновано пом'якшення вироку або інші переваги, якщо їх покарання відповідає тяжкості їхніх злочинів.
- e. Репарації спрямовані на відшкодування шкоди жертвам, а не на покарання. Репарації можуть забезпечити шлях для відповідальних суб'єктів взяти на себе відповідальність за свої неправомірні дії та забезпечити їх соціальну й моральну реінтеграцію в суспільство у довгостроковій перспективі. Репарації — це не товар, який можна обміняти на інші політичні пріоритети, а право, яке необхідно забезпечити.

4. Інші відповідальні суб'єкти недержавного сектору

Інші суб'єкти, такі як релігійні організації, культурні установи, миротворці та підприємства, які беруть участь або є співучасниками порушень, також можуть бути відповідальними за відшкодування. Державні та недержавні суб'єкти несуть відповідальність за відшкодування жертвам на основі їх причинного зв'язку з порушеннями та шкодою, завданою їхніми діями та бездіяльністю під час збройного конфлікту. Виконання зобов'язання щодо забезпечення права жертв на ефективний засіб правового захисту та відшкодування покладається на державу разом з відповідними або сприяючими зусиллями недержавних суб'єктів на основі їх відповідальності за порушення.

5. Жертви

- a. Відповідно до Принципу 8 Основних принципів і керівних положень ООН 2005 року щодо права на захист і відшкодування, жертвами є ті особи, які індивідуально, колективно та/або як юридична особа, зазнали шкоди внаслідок грубих порушень прав людини та/або серйозних порушень

міжнародного гуманітарного права. Найближчі родичі жертви та утриманці можуть вимагати виплати репарацій за шкоду, завдану внаслідок порушень. Репарації також можуть бути призначені «особам, які зазнали шкоди під час втручання, щоб допомогти жертвам у біді або запобігти віктимізації». Що являє собою найближчий родич, залежить від соціального та культурного контексту жертви. Інші члени розширеної сім'ї можуть кваліфікуватися як сім'я, якщо існує тісний емоційний зв'язок між безпосередньою жертвою порушення та іншими членами сім'ї, якщо існує економічна залежність один від одного, або у будь-якому випадку, якщо вони зазнали шкоди внаслідок порушень. У той час як «тісний емоційний зв'язок» може залежати від соціокультурного контексту жертви, він також може відображати їх близькість, залежність та умови життя з тими, кого було вбито чи хто зазнав насильства.

- b. Організації, установи та охоронювані території також можуть бути визнані жертвами з огляду на шкоду, яку можуть зазнати соціальні установи (наприклад, лікарні), культурні організації (наприклад, релігійні) та довкілля під час збройного конфлікту. Щоб відшкодувати цим жертвам, юридичним та фізичним особам, може бути доцільним проконсультуватися з відповідними групами жертв, пов'язаними з такими установами чи охоронюваними територіями, і сприяти їх участі.
- c. Діти мають власне право на репарації незалежно від своїх батьків. Репарації дітям, які стали жертвами збройних конфліктів, повинні мати довгостроковий вплив протягом років їхнього життя та надавати можливість жити десятиліттями з завданою шкодою. Діти, народжені внаслідок зґвалтування, мають власне право на відшкодування окремо від своїх матерів, що відображає конкретну завдану шкоду та потребу вжити відповідних заходів для її відшкодування. Щоб надати їм доступ до відшкодування, важливо, щоб їх право на ідентичність було належним чином визнано та забезпечено державами.
- d. Жертви по-різному переживають спричинену їм шкоду. Держави та інші структури повинні усвідомлювати вплив насильства на окремих осіб і групи залежно від їхньої статі, сексуальної орієнтації, раси, віку, обмежених можливостей, етнічного походження, соціально-економічного становища та будь-яких інших характеристик чи ідентичності, а також те, як завдана шкода може перетинатися в багатьох характеристиках або формах ідентичності. Право на відшкодування за певною програмою репарацій може залежати від типу порушення, заподіяної шкоди та відповідного засобу правового захисту, який може включати пріоритетність ресурсів для тих, хто перебуває у більш вразливій ситуації або постраждав від найсерйозніших порушень. Важливо проконсультуватися з потерпілими щодо процесу подання заяви та визначення їхнього статусу, щоб переконатися, що вони мають ефективний спосіб висловлення своїх поглядів та занепокоєнь щодо завданої шкоди та відповідних заходів відшкодування.
- e. Жертви, які зазнають шкоди через свою спільну приналежність, зв'язок із групою чи типом колективної шкоди, можуть ідентифікувати себе як жертви колективної віктимізації. Жертви самі вирішують, чи хочуть вони ідентифікувати себе як частину колективу для отримання репарацій чи

отримати відшкодування індивідуально. Незалежно від того, як вони себе ідентифікують, жертви все одно мають індивідуальне право на репарації. За погодженням із потерпілими такі заходи слід визначати як відповідні та ефективні для відшкодування завданої шкоди. Колективні репарації повинні здійснюватися лише по відношенню до тих, хто постраждав від порушення своїх прав. Вони повинні відповідати різним типам шкоди, завданої жертвам, і повинні розроблятися за участю та з урахуванням прав жертв із постраждалих груп, народів чи громад. Процес прийняття рішень і участі повинен здійснюватися з повагою до існуючих структур управління етнічних, корінних та інших груп. Наскільки це можливо, колективні репарації повинні відображати розуміння колективом шкоди, ідентичності, прав і відшкодування. Альтернативне розуміння шкоди для тих, хто її зазнав, зокрема корінних народів, племінних груп і афро-нащадків, слід брати до уваги при розробці програм репарацій. В тому числі враховувати їхній світогляд, колективні права і зв'язок з навколишнім середовищем.

- f. Надання особі статусу жертви не скасовується через її минулі вчинки чи репутацію. Тут йдеться про осіб, які мають судимість, членів терористичних організацій або недержавні збройні угруповання, окремі державні суб'єкти, які причетні до порушень, і членів корпорацій, причетних до злочинів, які самі були або стали жертвами. Грубі порушення прав людини або серйозні порушення міжнародного гуманітарного права вимагають ефективних засобів правового захисту. Держави можуть встановити окремі шляхи відшкодування для колишніх бійців і злочинців, які також є жертвами, щоб задовольнити їхні потреби у виправленні та реінтеграції.
- g. При розробці та реалізації програми репарацій має бути врахований гендерний підхід, щоб належним чином виправити спосіб, у який конфлікт завдає диференційованої шкоди. Репарації також мають охоплювати інтереси представників ЛГБТІК + осіб і спільноти з точки зору як розуміння, так і реагування на конкретну шкоду, індивідуальну чи колективну, якої вони могли зазнати.

6. Участь та залучення жертв

- a. Жертви мають право на ефективну та повноцінну участь на кожному етапі програми репарації, від її розробки до впровадження, моніторингу та оцінки. Участь має бути прозорою та регулярною, щоб уникнути непорозумінь та недовіри. Участь може набувати різних форм: прямого залучення, колективного представництва, листування та фактичних або електронних запитів. Держава має прагнути забезпечити права жертв щодо їх участі у репараційних процесах, що, у свою чергу, може забезпечити більш ефективні та належні заходи відшкодування. Якщо жертви вимагають, слід сприяти спільному створенню репарацій, коли це можливо. Необхідно досягти чіткого балансу між жертвами, які виражають свою волю через участь, і тими, хто, можливо, взагалі не хоче брати участь, щоб програма передбачала пропорційні та відповідні заходи відшкодування для всіх жертв. Для тих, хто не хоче безпосередньо співпрацювати з державними установами, такій участі у програмі репарацій може сприяти підтримка мереж громадянського суспільства, яким жертви можуть більше довіряти. Фінансова підтримка громадянського суспільства та організацій підтримки потерпілих, чи то через

державні програми чи програми, що фінансуються донорами, може відігравати важливу роль і дозволити жертвам мобілізуватися і брати участь у розробці та реалізації програми репарацій.

- b. Участь у програмі має відбуватися з урахуванням статі, етнічного походження, раси, віку, соціально-економічної ситуації, форм віктимізації та інших факторів, які можуть створювати перешкоди для активної участі жертв у розробці, реалізації та моніторингу програми репарацій. Для участі у програмі мають бути створені умови, де поважають інші погляди та традиції.
- c. Участь має бути спрямована на те, щоб жертви були в центрі розробки, впровадження, моніторингу та оцінки програми репарацій. Репарації можуть бути процесом, зосередженим на жертві, дозволяючи жертвам висловлювати свої погляди, потреби, очікування та відношення до шкоди. Консультації та участь мають бути постійними, для кращого діалогу та інформування жертв про їхні очікування та підтвердження їхніх прав. Участь жертви у програмі не повинна бути випадковою чи беззмістовною умовою, а повинна сприяти постійній еволюції програми репарацій та служити особистою трансформацією для жертв.
- d. Розробники програми репарацій та ті, хто підтримує позивачів, повинні співчутливо ставитися до жертв. Процес подання заяви має бути не допитом, а процесом перевірки, який поважає гідність жертви та її центральну роль у процесі. Тренінг на тему прав жертви, боротьби з травмою, активного слухання та захисту даних має бути надано кожному, хто контактує з жертвами під час репараційного процесу, щоб звести до мінімуму вторинну віктимізацію.
- e. Те, що жертви збираються разом, щоб мобілізувати своє право на ефективний засіб правового захисту від порушень, яких вони зазнали, є важливою частиною використання політичної волі для створення програм репарацій. Організації підтримки потерпілих відіграють важливу роль у колективному зміцненні вимог потерпілих щодо відшкодування, а також у підтримці їх добробуту. Не всі жертви обов'язково повинні бути частиною таких організацій, тому слід розглянути можливість забезпечення ефективного доступу на відшкодування для всіх жертв, незалежно від того пов'язані вони з такою організацією чи ні.
- f. Держави повинні докладати зусиль для проведення розгорнутих консультацій щодо розробки політики відшкодування з постраждалими громадами та ключовими зацікавленими сторонами, включаючи недержавних суб'єктів, відповідальних за порушення, щоб посилити видимість проблеми та забезпечити широкий ряд внесків у її реалізації. Можливо, знадобиться створити спеціальні механізми, такі як представницькі комісії або органи моніторингу, щоб забезпечити ефективну участь транснаціональних жертв, біженців або внутрішньо переміщених осіб. Консультації слід доповнювати інформаційними програмами відповідними мовами та аудіовізуальними засобами, щоб інформувати жертв про їхні права та порівняльну практику у зрозумілий для них спосіб, щоб вони були поінформовані та могли внести свій внесок у такі процеси.

- g. Там, де це доцільно, для забезпечення участі, програми репарацій мають застосовувати територіальний підхід із спеціалізованими регіональними офісами, укомплектованими людьми різного походження. Такі місцеві офіси повинні діяти як контактні пункти, за допомогою яких можна на постійній основі взаємодіяти з жертвами та постраждалими громадами та надавати їм належну інформацію. Для біженців або постраждалих у вигнанні інформація про програму та подання заяви повинна бути надана через міжнародні офіси по роботі з громадськістю та/або посольства.

7. Роль громадянського суспільства, міжнародної спільноти та донорів

- a. Організації громадянського суспільства відіграють основну роль у реалізації програми репарацій, чи то через висвітлення вимог потерпілих, просування претензій, надання підтримки чи безпечних місць, надання доступу до мереж адвокатури через технічну та юридичну експертизу в судових процесах і навіть надання послуг. Хоча зобов'язання щодо надання репарацій належить державі та тим, хто вчинив порушення, громадянське суспільство вкрай важливе для того, щоб будь-які зусилля щодо відшкодування були адекватними, оперативними та ефективними. Організації громадянського суспільства часто працюють разом із жертвами, інформують їх про їхні права та надають порівняльний досвід практики відшкодування. Вивчення іншого досвіду є важливим для оцінки репарацій, навіть якщо практику неможливо відтворити в кожному контексті. Адвокація громадянського суспільства та участь жертв відіграють невід'ємну роль у контекстуалізації репарацій і роблять їх ефективними та прийнятними для постконфліктних суспільств.
- b. Міжнародна спільнота, Організація Об'єднаних Націй і регіональні організації, у відповідних випадках, повинні докласти зусиль, щоб включити питання права на репарації у переговори та обговорення питань вирішення конфліктів, миру та безпеки, а також сприяти міжнародним і регіональним механізмам реалізовувати права жертв у ефективний спосіб.
- c. Фінансуючи організації громадянського суспільства та підтримки потерпілих, донори повинні розуміти, що адвокація та активність щодо розробки, реалізації, моніторингу та оцінки програм репарацій може зайняти багато років, якщо не десятиліть, тому слід взяти до уваги, що потрібна довгострокова підтримка. Донори повинні розглядати фінансування діяльності та програм громадянського суспільства як ключову частину розбудови миру та трансформації конфлікту.
- d. Зусилля, спрямовані на відновлення минулого, вжиті громадянським суспільством і самими жертвами, наприклад, через проекти вшанування пам'яті, документування та вшанування гідності, можуть мати життєво важливе значення для підтримки та доповнення репарацій та спонукання держави до дій. Однак, ініціативи громадянського суспільства самі по собі не можуть замінити надання репарацій тими, хто відповідальний за порушення.

- e. Інші невідповідальні суб'єкти у суспільстві, такі як релігійні діячі, громадські лідери та бізнес, можуть відігравати ключову роль у підтримці репарацій і зусиль щодо неповторення порушень.

8. Проміжні репарації

- a. Усі жертви грубих порушень прав людини або серйозних порушень гуманітарного права мають право на негайне відшкодування, незалежно від місця їхнього проживання, ситуації чи обставин, що склалися навколо їхньої віктимізації. Це означає, що навіть під час збройного конфлікту та в нестабільних державах репарації мають надаватися жертвам, навіть якщо єдиною доступною формою є проміжні репарації через небезпеку, нестачу інституційної спроможності та обмежені фінансові ресурси. Забезпечення заходів щодо проміжних репарацій має на меті пом'якшення нагальних потреб потерпілих у зв'язку із заподіяною шкодою, а не повне виконання зобов'язань щодо відшкодування.
- b. Під час військових дій, держава і за певних обставин недержавні збройні угруповання несуть першочергові зобов'язання згідно з міжнародним гуманітарним правом полегшити страждання цивільного населення, поранених і травмованих, а також тих, хто перебуває під вартою; надавати підтримку та медичну допомогу; розшукувати, збирати і евакуювати поранених, хворих і потерпілих після корабельної аварії; та повернути останки та особисті речі померлих. Ці обов'язки відрізняються від репарацій, які виконують вторинні зобов'язання щодо виправлення порушень основних зобов'язань державних і недержавних суб'єктів.
- c. Гуманітарна допомога є важливим правом жертв під час збройних конфліктів, щоб пом'якшити найгірші наслідки війни та забезпечити людям доступ до основних потреб для гідного життя. Ініціативи розвитку з відновлення інфраструктури та можливостей для громад, які постраждали від збройного конфлікту, часто виникають після припинення бойових дій. Допомога спрямована на тих, хто її потребує, а розвиток має на меті принести користь суспільству на певний час або населенню, яке постраждало від конфлікту. Репарації спрямовані на відшкодування шкоди, завданої жертвам через порушення їхніх прав. Щоб ефективно реагувати на порушення, репарації необхідно встановити за життя жертви, тоді як програми допомоги або розвитку часто дотримуються фіксованих часових планів, відображаючи пріоритети фінансування донорів або контроль за витратами. Щоб адекватно реагувати на потреби жертв і постраждалих громад, потрібен довгостроковий підхід до відшкодування, допомоги та розвитку. Уряди повинні визнати і розв'язати наслідки конфлікту через свої національні плани розвитку, а також повинні підтримувати репарації як окремий процес, який доповнює, а не замінює зусилля з розвитку.

9. Покриття завданих збитків

Під час збройного конфлікту воюючі сторони можуть відшкодувати збитки цивільним особам, які постраждали від бойових дій, але це часто не виконує зобов'язання щодо ефективних репарацій в постконфліктних суспільствах. Покриття завданих збитків стосуються виплат *екс-гратіа* цивільним особам за втрати або страждання, спричинені військовими операціями. Хоча покриття

завданих збитків не становлять репарації, вони повинні керуватися принципами участі жертв, доступу та недискримінації та виходити за рамки компенсації для полегшення короткострокових наслідків насильства. Від жертв не слід вимагати підписувати відмову про звільнення винних від майбутніх юридичних зобов'язань в обмін на такі виплати. Якщо від них вимагається підписання такої відмови, це не позбавляє їх права на правду, справедливість і відшкодування. Якщо все виконуються належним чином, такі виплати сприяють визнанню шкоди жертвам, а також зменшенню ворожнечі та напруженості в суспільстві.

10. Репарації як частина комплексного механізму перехідного правосуддя

Механізми відшкодування мають бути створені в координації та на додаток до інших механізмів перехідного правосуддя на національному рівні та, якщо застосовно, на транснаціональному чи міжнародному рівні. Це не означає, що пропонується набір інструментів або послідовний підхід; репарації є політично прискіпливою темою і технічно складним процесом, у кожному контексті необхідно знайти власний шлях, щоб виправити наслідки злочинів, вчинених у минулому, оскільки це відбувається в рамках міжнародних стандартів. Відновлення правди, підзвітність, перевірка, інституційна реформа та репарації є взаємодоповнюючими та дублюючими механізмами, які забезпечують комплексну відповідь у виправленні порушень минулого та запобіганні їх повторенню. Репарації мають надаватися разом з іншими програмами з розбудови миру та трансформації конфлікту, такими як роззброєння, демобілізація та реінтеграція бійців, щоб мінімізувати напругу по відношенню до колишніх бійців, які отримують підтримку перед цивільними жертвами. Можливо, ці процеси потрібно буде підключити до органів з питань повернення активів або комісій з питань запобігання корупції, щоб виявити ширші структурні чинники насильства та найефективніше використовувати державні ресурси.

Адміністративна основа

11. Загальні положення

- a. Програма репарацій має ґрунтуватися на простоті, щоб забезпечити доступність і прискорити виплати жертвам. Складні процедури або обтяжливі вимоги вірогідно знизять звернення значної частини жертв, збільшать операційні витрати та самі по собі можуть стати джерелом шкоди. Після завершення збройного конфлікту, де має місце масова віктимізація, репарації мають надаватися через ефективну систему за допомогою економічно рентабельних та орієнтованих на жертву заходів, які є швидкими, адекватними та дієвими для більшої частини жертв.
- b. Для міжнародних збройних конфліктів програма репарацій може набувати кількох форм, включаючи міждержавний орган, комісію з розгляду претензій, арбітраж або орган з відшкодування, створений у кожній державі для управління репараціями, наданими відповідальними державами. Це не має бути обміном витрат на збройний конфлікт між державами, а має призвести до відшкодування жертвам. Держави зобов'язані надавати відшкодування потерпілим у межах своєї юрисдикції. Такі програми репарацій можуть використовувати заморожені під санкції активи відповідальних учасників для фінансування заходів відшкодування. Використання таких активів, особливо

якщо вони є державними, також може бути необхідним для зміцнення зусиль з реконструкції, що потребує досягнення балансу між конкуруючими потребами та правами власності.

- c. У неміжнародних збройних конфліктах держава може запровадити програму репарацій під час конфлікту або по завершенню військових дій, чи то через адміністративну програму, чи через позов потерпілих до судів, через судові та напівсудові органи. Наявність адміністративної програми репарацій не перешкоджає праву жертв вимагати відшкодування через суд. Проте, якщо жертва отримує достатнє, швидке та ефективне відшкодування через національну програму репарацій та подає позов до суду, судове рішення може мати потребу врахувати те, що жертва вже отримала відшкодування за шкоду, заподіяну тим самим порушенням, і навпаки. Програми репарацій слід створювати на стільки часу, скільки їм потрібно з урахуванням терміну дії їхнього мандату та мати достатні повноваження, щоб протистояти політичним змінам. Якщо країна запровадила численні програми відшкодування, що перетинаються, слід докласти зусиль для впорядкування та координації їхніх структур і підходів.
- d. Репарації можуть бути призначені жертвам через національні чи міжнародні суди, адміністративні програми та/або традиційні форуми. Хоча слід докласти зусиль, щоб звести до мінімуму розбіжності і запобігти ієрархії між різними системами, а також забезпечити взаємодоповнюваність різних засобів правового захисту, жертви мають право на доступ до всіх доступних засобів правового захисту для отримання належного відшкодування. Це особливо стосується федеративних держав, де програми відшкодування можуть відрізнитися від того, що надається жертвам всередині країни. У такому політичному контексті держави зобов'язані забезпечити надання права на відшкодування таким чином, щоб не проводити різниці між місцем знаходження жертв і завжди пам'ятати про право на рівність і недискримінацію. Для традиційних форумів, які використовуються для підтримки репарацій, необхідно включити процесуальні гарантії, щоб уникнути маргіналізації або дискримінаційної практики щодо певних груп населення, зокрема жінок.
- e. У той час як держави мають основне зобов'язання забезпечувати відшкодування жертвам, якщо вони не роблять цього за допомогою ефективних національних засобів правового захисту, будь то судових чи несудових, інші органи, такі як наднаціональні правозахисні органи, можуть отримати юрисдикцію для вирішення таких питань. За таких обставин наднаціональним органам повинна надаватися вся необхідна інформація для вирішення того, як найкраще розглядати вимоги щодо відшкодування, зокрема, серед іншого враховуючи свідчення потерпілих, думки експертів і виїзди фахівців на місце. Наднаціональні органи також можуть запропонувати сторонам простір для врегулювання чи діалогу, щоб можна було розробити та реалізувати ефективний механізм для відшкодування. У відповідних випадках наднаціональні органи можуть керуватися існуючими на національному рівні процесами відшкодування, з метою посилення впливу міжнародними рішеннями на будь-який процес відшкодування жертвам.

- f. Програми репарацій мають бути створені на законних підставах, на основі законодавчого акту чи указу президента. Така правова база, створена у процесі консультацій та участі, повинна визначати мету, бенефіціарів, форми відшкодування, вимоги, які мають бути виконані, тривалість програми та осіб, відповідальних за її виконання. Створення будь-якої адміністративної програми репарацій має ґрунтуватися на найточнішому відображенні порушень і віктимізації, встановленні адекватної кількісної оцінки вартості такої програми на час її дії, а також джерел, звідки надходитимуть ресурси для фінансування цієї програми. Адміністративна програма має бути спрямована на найшвидшу оцінку та реалізацію репарацій з готовністю надавати тривалу підтримку жертвам, наскільки це можливо. Для того, щоб виконувалися повноваження за цими програмами, їм слід надати необхідну правову силу в рамках державної ієрархії. Мають існувати механізми контролю для моніторингу роботи та впливу на внутрішні програми відшкодування.
- g. Жертви повинні мати доступ як до служб підтримки, щоб допомогти їм подати заяву на відшкодування, так і до центрів психосоціальної допомоги протягом усього процесу. Жертви можуть отримати підтримку в процесі подання заяв організаціями громадянського суспільства, незалежно від того, фінансуються вони державою чи донорами, щоб забезпечити достатнє охоплення та доступ до постраждалого населення. Будь-які фінансові чи інші витрати, понесені під час подання таких заяв на відшкодування, повинні бути зменшені державою, наприклад, у зв'язку з заповненням форм, наданням медичних довідок або поїздками до міських центрів, шляхом розробки процесу, який є доступним, легким для розуміння та враховує можливості та потреби жертв.
- h. Необхідно вжити заходів для того, щоб особи, які перебувають у вразливих ситуаціях, наприклад вимушено переміщені особи або ті, хто зазнав серйозних травм, мали доступ до швидкого відшкодування, щоб пом'якшити погіршення їхнього становища. Необхідно розглянути тимчасові заходи, щоб полегшити подальшу шкоду жертвам. У цьому контексті особливу увагу слід приділяти дітям, зокрема дітям-солдатам і дітям, народженим внаслідок зґвалтування, людям похилого віку та особам з обмеженими можливостями, а також жертвам сексуального та гендерного насильства. Пріоритезація доступу до певних форм відшкодування може бути необхідним і законним інструментом, якщо вона є розумною, виправданою та необхідною. Занепокоєння держави щодо відшкодування, яке приносить користь чи опиняється в руках недержавних збройних угруповань, не є підставою для відмови у праві на відшкодування. Жертва має право на відшкодування та ефективний засіб правового захисту за порушення, незалежно від її походження чи родинних стосунків.
- i. Можна розробити комунікаційну стратегію щодо того, як, коли та як часто буде відбуватися комунікація з жертвами. Ця стратегія має ґрунтуватися на принципах ефективного та регулярного спілкування з жертвами, щоб інформувати їх про розвиток подій та ставитися до них шанобливо та гідно. Будь-яка програма репарацій має використовувати низку форматів, включаючи засоби масової інформації, державний вісник, соціальні медіа чи інші культурно прийнятні засоби для інформування жертв про можливість та

їхнє право подати заявку на участь у програмі. Важливо відповідати на запити жертв за допомогою низки швидко реагуючих систем, включаючи телефон, електронну пошту, безпечний обмін повідомленнями та пошту. Публічному висвітленню подій та інформуванню можна сприяти через веб-сайт для регулярного інформування жертв, надання інформації щодо інших служб підтримки та відповідей на поширені запитання. У місцях з обмеженими інформативними ресурсами комунікацію слід забезпечувати через місцеве радіо, газети та інші засоби масової інформації, якими місцеве населення регулярно користується.

- j. Незалежний орган повинен стежити за впровадженням програм репарацій через групу експертів, форум або комісію, до складу якої входять представники державних установ, потерпілих та громадянського суспільства. Такий моніторинг повинен звітувати на регулярній основі, мати незалежний мандат і повноваження робити запити, проводити дослідження та давати поради державним службовцям щодо вдосконалення програми репарацій. Усі звіти мають бути загальнодоступними. Робота такого органу може включати існуючі державні механізми контролю, такі як омбудсмен, комісія з прав людини чи законодавчий комітет

12. Обсяг права на участь в адміністративних програмах репарацій

- a. Репарації мають бути доступними для всіх жертв грубих порушень прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. Стосовно того, хто має право на репарації, обсяг права по відношенню до адміністративної програми може визначатися на основі її часових параметрів, а саме коли відбулися порушення, типів завданих порушень, а також в рамках її юрисдикційного та територіального масштабу. Держава повинна давати широке та точне визначення збройного конфлікту, щоб охопити ширший спектр пов'язаних з конфліктом інцидентів, які необхідно виправити, до яких, наприклад, входять побічні збитки. Критерії прийнятності мають бути пропорційними та ефективними щодо ситуації жертв, тяжкості порушення та необхідності забезпечення ефективного засобу правового захисту. Критерії прийнятності мають бути з часом переглянуті, щоб переконатися, що вони залишаються відповідними в тому контексті, в якому вони застосовуються, і ефективними для надання відшкодування всім жертвам.
- b. Адміністративні програми репарацій можуть забезпечити більш швидкий процес для потерпілих через нижчі доказові пороги, які зменшують тягар доведення, що лежить на них, щоб довести та обґрунтувати свої претензії. Це може включати прийняття претензій в рамках прийнятої матриці фактів або моделей насильства, підтвердження державними документами, газетними повідомленнями та висновками комісії правди, слідчої комісії чи комісії з роз'яснення історії. Держава повинна добросовісно припускати, що заяви потерпілих є правдивими, і задача доведення протилежного, у разі необхідності, лягає на плечі держави. Інші припущення заподіяння шкоди можуть бути доцільними для полегшення доказового навантаження щодо певних порушень (наприклад, стосовно тих, кого востаннє бачили під вартою держави) та стосовно вразливих груп жертв, таких як ті, хто зазнав сексуального насильства, ті, хто народився внаслідок зґвалтування, або тяжко поранені та інваліди.

- c. Заяви потерпілих і свідків під присягою можуть використовуватися для підкріплення заяв потерпілих, але це може створити труднощі для таємно вчинених порушень, таких як сексуальне насильство, зникнення та катування. Свідоцтва про смерть можуть бути доступним підтвердженням для загиблих, але вони не повинні вимагатися щодо зниклих чи пропалих безвісти. Для більшого сприяння тим, хто страждає найбільше, держави, які здійснюють репарації, повинні враховувати доказові презумпції, тягар доказування протилежного або нижчі доказові пороги, які застосовуються по відношенню до певних порушень (наприклад, по відношенню до тих, хто був підданий тортурам або зниклим безвісти і їх востаннє бачили під вартою держави) і для вразливих жертв (наприклад, жертв сексуального та гендерного насильства та дітей, народжених внаслідок зґвалтування).
- d. Процес оцінки можна розділити на різні категорії або етапи, щоб пришвидшити розгляд претензій відповідно до зобов'язання забезпечити швидке відшкодування. Він може включати пріоритетність оцінки жертв, які потерпають від постійних порушень, таких як зникнення та сексуальне насильство, класифікацію менших позовів як таких, що потребують більш «легкого розгляду», ніж серйозніші позови, або залучення потерпілих або організацій громадянського суспільства управляти певними заходами репарацій, коли це необхідно. Як варіант, початковий процес відсіву (наприклад, система світлофора, у якій зелений = відповідає критеріям прийнятності та має достатні докази, жовтий = відповідає критеріям прийнятності, але потребує додаткових доказів, червоний = не відповідає критеріям прийнятності) може бути використаний для полегшення подальшого визначення оцінки за допомогою такого кодування заяв.
- e. Вимагаючи певних доказових документів, слід враховувати ситуацію конкретних жертв. Наприклад, діти, народжені внаслідок зґвалтування, внутрішньо переміщені особи, біженці та особи без громадянства можуть не мати документів, що посвідчують особу. Для потерпілих із серйозними травмами, неінвазивне обстеження, таке як медичний огляд або перевірка на інвалідність, має проводитися лише за згодою потерпілого, безкоштовно навченим персоналом із повагою до їхньої гідності, і лише в тих випадках, коли немає достатньої інформації вже в державних документах або документах громадянського суспільства.

13. Заява потерпілого та реєстрація

- a. Дані про віктимізацію слід збирати через реєстр потерпілих, щоб допомогти підкріпити заяву потерпілого за допомогою інформації в державних документах та у відкритому доступі. Реєстр має включати як індивідуальних, так і колективних жертв, а також усі відповідні порушення, через які потерпілим було завдано шкоди. Право на конфіденційність належить потерпілому, а не державі.
- b. Прості та зручні для потерпілих форми заяв, які заповнюються у паперову вигляді та/або онлайн, мають бути розроблені для того, щоб потерпілі надавали свої особисті дані та відповідну інформацію щодо їх втрат, травми чи отриманої шкоди. Форми заяв мають бути доступні мовами, якими

користуються потерпілі, разом із доступними версіями та шрифтом Брайля. Неграмотним потерпілим допомога повинна надаватися профінансованими організаціями громадянського суспільства, щоб і вони могли заповнити свої бланки заяви.

- c. Форми заявок та інші дані, зібрані від інших відповідних органів і відомств, повинні бути консолідовані в національному реєстрі. Такі дані повинні зберігатися конфіденційно з чіткими зобов'язаннями щодо їх розкриття та обробки, і з розумінням того, в якому обсязі вони можуть бути доступними для потерпілих та організацій, які працюють над репараціями, за згодою потерпілих. Усі записи слід зберігати відповідно до права потерпілого на конфіденційність і відповідно до найкращих практик щодо захисту, зберігання та обробки даних.
- d. Може виникнути потреба продовжити період реєстрації, щоб дати можливість зареєструватися потерпілим, які не чули про схему або спочатку не мали права на неї. Необхідність продовження періоду реєстрації є особливо важливою для вразливих жертв, які стикаються з такими перешкодами, як стигматизація, маргіналізація, переміщення або постійні проблеми з безпекою, щоб розповісти про свої страждання іншим або зареєструватися для отримання відшкодування на пізнішому етапі.

14. Фінансування, управління ризиками та фінансові гарантії

- a. Держави повинні створити спеціальну бюджетну лінію на кілька років для стабільного фінансування відшкодування всім жертвам у рамках програми репарацій. Комплексні програми репарацій часто впроваджуються протягом більше десяти років, тому бюджетне планування слід розглядати з урахуванням цього припущення.
- b. Адміністративні програми репарацій не повинні бути надмірно дорогими, бюрократичними системами, які мало впливають на реалізацію права жертв на відшкодування. Операційні витрати повинні бути зведені до мінімуму, щоб забезпечити максимальне використання ресурсів для потерпілих. Ті, хто фінансують програму репарацій, також відповідають за моніторинг витрат і забезпечення належної обачності та впливу. Таке складання бюджету має бути загальнодоступним і перевірятися, підпадати під фінансовий контроль із регулярним звітуванням про витрати.
- c. Фінансування з інших джерел може бути використане, щоб доповнити чи компенсувати державні програми репарацій або для конкретних проєктів, призначених за консультаціями з потерпілими. Активи, конфісковані та ліквідовані для цілей програми репарацій, повинні бути негайно та ефективно передані для використання жертвами.

15. Адміністративні нормативно-правові акти

У світлі попередніх рекомендацій у цьому розділі наводиться мініатюрна версія стандартів, які слід враховувати для правової основи програми репарацій.

Регламент програм відшкодування має бути загальнодоступним на відповідних мовах потерпілих і керуватися наступними положеннями:

- Штат працівників, призначений для участі в адміністративній програмі, повинен бути навчений бути зосередженим на жертві та бути чутливим до її травми під час своєї роботи. Штат працівників має володіти широким спектром навичок та досвіду, включаючи знання у сфері юриспруденції, антропології, фінансів та медичної експертизи.
- Програма репарацій повинна уникати вторинної віктимізації тих, хто був до неї, застосовуючи підхід до її функціонування, який полягає в тому, щоб не завдати шкоди.
- Повинні існувати внутрішні механізми подання скарг для оперативного та ефективного розгляду скарг від потерпілих із зверненням до незалежного органу чи комісії у разі неналежного розгляду скарг або неправомірної поведінки. Якщо внутрішні процедури оскарження адміністративної програми репарацій вичерпано, жертви можуть звернутися до суду.
- Керівники або директори програми репарацій повинні мати досвід і високий моральний авторитет, щоб викликати повагу та довіру жертв. Вони повинні мати можливість і бажання виконувати свої функції незалежно, неупереджено і з чуйним відношенням. Вони не повинні мати фінансового чи іншого конфлікту інтересів під час виконання своїх функцій.
- Адміністративні програми повинні мати керівну раду, яка може контролювати, консультувати та аналізувати роботу та вплив програми. Цей орган має включати різних представників потерпілих та організацій громадянського суспільства, а також інших відповідних зацікавлених сторін.
- Програма повинна визначати підхід, орієнтований на жертву, у виконанні своїх повноважень, наприклад, шляхом визначення того, як жертви братимуть участь у всьому процесі та створення ключових постійних органів для участі жертв.
- Повинно бути чітко визначено, які особи, групи та утриманці мають право подати заяву.
- Необхідно надати інформацію про те, як жертви можуть подати заяву, і критерії відповідності жертвам, щоб отримати відшкодування. Такі критерії полегшують швидкий та ефективний доступ до відшкодування та знімають будь-які зайві труднощі з жертв.
- Необхідно створити реєстр потерпілих для обліку всіх індивідуальних і колективних жертв, які класифікуються як жертви. Цей реєстр повинен містити та дотримуватися норм щодо захисту даних і конфіденційності під час обробки та зберігання таких даних.
- Форма заяви потерпілого зазвичай містить певні відомості, зокрема ім'я потерпілого, дату та місце народження, стать, адресу для листування, імена батьків (якщо відомі), номер документа, що посвідчує особу (паспорт, водійські права, національне посвідчення особи), тип порушення /заподіяної шкоди, дата та місце інциденту(ів), деталі та/або опис порушень, будь-які підтверджуючі докази чи свідки, будь-які утриманці чи опікуни, а також місце для вказівки відповідного відшкодування, яке вони хотіли б отримати з огляду на масштаби програми. Для тих постраждалих, які не мають або ніколи не отримували документів, що посвідчують особу, слід розробити процес надання їм відповідних документів безкоштовно. Це часто є перешкодою для доступу до засобів правового захисту для дітей, народжених внаслідок

з'валтування, представників корінного населення та трибуналів, а також переміщених осіб або осіб без громадянства. У будь-якому випадку відсутність документа, що посвідчує особу, по суті, не повинно бути причиною відмови у доступі до відшкодування.

- Форми відшкодування та виплати, які жертви можуть отримати через програму репарацій, мають бути чітко повідомлені їм для прозорості та інформування про їхні очікування.
- Принципи, якими керується процес прийняття рішень про те, як оцінюються та визначаються вимоги, мають бути встановлені в нормативних актах. Вони повинні включати, щонайменше, принципи гідності, підхід, орієнтований на жертву, недискримінацію, оперативність, ефективність, не заподіяння шкоди, взаємозв'язок та доступність.
- Результати рішень мають бути негайно надані заявникам у письмовій формі та мовою, яку вони розуміють, із зазначенням причин рішення, того, чи мають вони право чи ні, на що вони мають право та, у відповідних випадках, процес оскарження. У листах до успішних заявників, де це доцільно, слід визнавати особу чи колектив жертвою, вказувати, щодо яких інцидентів, пояснювати, на які заходи вони мають право, і надавати подальшу інформацію щодо наступних кроків. Ці листи є ключовою формою підтвердження та визнання.
- Річна звітність і бухгалтерський облік діяльності програми репарацій мають бути доступними для громадськості, включаючи розкриття інформації щодо всіх отриманих коштів і розбивку витрат; виконані на даний момент відшкодування; інформацію щодо якості спілкування з жертвами, їх залучення до консультацій та участі у програмі; демографічну та географічну розбивку за бенефіціарами; та іншу відповідну інформацію для оцінки ефективного виконання репараційного мандату такого механізму.